

Veileder for besøket i dyrevelferdsprogrammet

Kalkun

Innhold

Formålet med veilederen.....	3
Definisjoner	3
Dyrevelferdsprogram kalkun	3
Velferdsportal fjørfe	3
DVP-besøket.....	4
Vurderinger på DVP-besøket	4
Avvik, tiltak, frister, dokumentasjon og lukking av avvik	4
KSL - egenrevisjon og eksternrevisjon	4
Helse kalkun	5
1 Halthet og immobilitet	5
2 Sår	5
3 Ant syke dyr funnet	6
4 Antall døde dyr funnet	7
5 Sykebinge	7
6 Korrekt bedøving og avliving	8
7 Kompetanse personell.....	8
8 Oppdatert smittevernplan.....	9
8 Smitteslusens utforming og bruk.....	10
10 Vann og fôrforbruk	11
11 Dødelighet	12
12 Avlivet.....	12
Atferd kalkun.....	13
13 Miljøberikelse	13
14 Vann- og fôrlinjer etter størrelsen på dyrene	13
Fysisk miljø kalkun	14
15 CO2.....	14
16 Ammoniakk - NH3	15
17 Støv.....	16
18 Strøkvalitet	16
19 Lysintensitet ulike steder i rommet	17

Formålet med veilederen

Denne veilederen er ment for produsent og veterinær, som hjelp til å planlegge, forberede og gjennomføre et godt DVP-besøk. Fokus er på helse, velferd, dyras fysiske miljø og dyreeiers management.

Definisjoner

DVP-besøk	Dyrevelferdsprogram-besøk. Jevnlig veiledningsbesøk utført av DVP-veterinær, som skal registreres elektronisk i den digitale plattformen VP Fjørfe. DVP-besøket skal utføres minst hver 6 mnd i kalkunbesetninger.
DVP-veterinær	Veterinær som har gjennomført bransjens eget DVP-kurs. Animalia kan i spesielle tilfeller gi dispensasjon fra krav om kurs. Krav om kurs gjelder f.o.m. 01.01.25.
VP Fjørfe	Velferdsportal Fjørfe, som er Animalias fagsystem for dokumentasjon av DVP-besøk, avvikshåndtering relatert til DVP-besøk og DVP-status
Dyrevelferdsindikator	Måling på dyret selv (dyrebasert) eller i miljøet (ressursbasert) som sier noe om dyrets eller flokkens velferdsnivå
Nøkkeltall	Obligatoriske registreringer i elektronisk produksjonskontroll basert på daglistene, gir grunnlag for forberedelse til DVP-besøket

Dyrevelferdsprogram kalkun

Formålet med DVP og bransjeretningslinjen er å bidra til god velferd, dokumentasjon og forbedring.

DVP kalkun krever følgende av deg som produsent:

- DVP-besøk hver 6. mnd, utført av DVP-veterinær
- Daglig registrering av produksjonsdata og velferdsregistreringer, herunder daglig dødelighet og luftkvalitet
- 3.parts revisjon utført av KSL

Kravet om DVP gjelder for alle driftsenheter som produserer kalkun for kjøttproduksjon og har over 200 kalkuner. Programmet er forskriftsfestet i Forskrift om hold av høns og kalkun.

Velferdsportal fjørfe

Bonden logger inn i Velferdsportal Fjørfe (VP Fjørfe) enten direkte eller via sitt produksjonsprogram og sender avtaleforespørsel til ønsket veterinær. Veterinæren kan også sende avtaleforespørsel til bonden. Mottageren logger inn i VP Fjørfe og godkjenner avtaleforespørsel. Ved DVP-besøk registrerer veterinæren indikatorene, noterer avvik, og lukker disse i VP Fjørfe når de er utbedret av bonden. Både produsent og varemottager kan se besøksrapport. I VP Fjørfe vises også bondens DVP-status, samt besøksfrister og frister for å lukke eventuelt avvik fra DVP-besøket.

Mer informasjon om hvordan du kommer i gang med VP Fjørfe og brukermanual finner du her ([link Animalias nettside](#)). VP Fjørfe har ikke offline-støtte, så veterinær må ha tilgang til internett når skjema fylles ut. Ved dårlig dekning anbefales det å fylle ut skjemaet på papir (skrives ut fra VP Fjørfe) og føre inn på PC senere.

DVP-besøket

Det er produsentens ansvar å avtale tid for besøk, men veterinær eller varemottager kan minne om besøk. DVP-besøket skal være et nyttig forbedringsverktøy for produsenten. Besøket er ikke en systematisk gjennomgang av alle relevante forskriftskrav, men det forventes at veterinæren kjenner til regelverket for hold av verpehøns, samt tar utgangspunkt i nøkkeldata for besetningen. Det er produsenten som har størst innsikt i eget dyrehold og det er viktig å ha god dialog når det gjelder årsaker til eventuelle utfordringer. Veterinær bør stille åpne spørsmål (hva, hvordan, hvem) slik at produsenten får mulighet til å utdype litt om forholdene. Resultatet av besøket skal gi produsenten oversikt over forbedringsområder og aktuelle tiltak. Alle dyr i besetningen skal kunne sees på DVP-besøket. For oppalsdyr innebærer det å gå rolig igjennom hele flokken, i alle ganger mellom aviar-rekkene og observere dyr i strøarealet og i ulike etasjer i aviariet.

Vurderinger på DVP-besøket

For å måle dyras velferd i en besetning brukes indikatorer som 1) sier noe om dyrevelferd, 2) gir pålitelige målinger og 3) er gjennomførbare i praksis. De skal dekke alle fokusområder, og gi et godt totalbilde av besetningen. Mange spørsmål er formulert som «Er dyra jevnt over...». Dette kan oppleves som lite konkret, men veterinæren oppfordres til å bruke sin kompetanse, erfaring og sitt veterinære skjønn til å vurdere om dyra i ei dyregruppe kan sies å «jevnt over» være innafor. Mer spesifikt menes «jevnt over» rundt 90-95 % av dyra, selv om målet bør være 100 %. Alle spørsmål skal besvares og kan gis score 1 - Tilfredsstillende, 2 - Bør forbedres, eller 3 - Må utbedres (avvik). Ikke alle indikatorer kan gis score 3. Det ønskes mest mulig lik vurdering av spørsmålene, men det er essensielt at veterinær bruker sin kompetanse og erfaring til å utvise et visst skjønn.

Avvik, tiltak, frister, dokumentasjon og lukking av avvik

Når alle spørsmålene er besvart, blir score 2 og 3 oppsummert på slutten av skjemaet og forslag til tiltak beskrives av veterinær i VP fjørfe. Score 3 fører til avvik som krever tiltak for å unngå økonomisk trekk. Veterinær må sørge for at produsenten er opplyst om funnene og at avvik, foreslåtte tiltak og frister er forstått. Det er produsenten sitt ansvar å utføre nødvendige tiltak. Aktuelle tiltak er listet opp under hver indikator. Listen er ikke uttømmende, og andre tiltak kan være aktuelle. Veterinær må kommunisere avvik på en god måte og foreslå konkrete, prioriterte tiltak. Arbeids- og kapitalinnsatsen må stå i forhold til forventet effekt. Det er viktig å begynne med tiltakene som anses viktigst. Dyre, omfattende og ressurskrevende tiltak kan kategoriseres under «Kan forbedres» så fremt det ikke innebærer regelverksbrudd eller er kritisk for dyras velferd, da skal det alltid settes score 3. Veiledende frister for å lukke avvik er satt til 1 eller 30 dager. Det er mulig å sette andre frister, avhengig av avvikets art. Det er veterinær som lukker avvik i VP fjørfe.

Dersom avvik korrigeres på besøket, kan dette dokumenteres som score 2 med kommentar. I mange tilfeller vil dette kreve et visst skjønn, samt dialog med produsenten. Når tiltak er utført må produsenten dokumentere dette ovenfor veterinær før lukkefristen. Avhengig av type avvik kan tiltak også innebære å ha satt i gang en prosess. Alternativt kan det settes lang frist. Dokumentasjon på lukket avvik kan, avhengig av avvikets art, skje ved nytt besøk, billedokumentasjon, telefonsamtale eller ved at en annen rådgiver eller veterinær dokumenterer.

KSL - egenrevisjon og eksternevisjon

KSL er et viktig verktøy for å bidra til at produksjonen drives i tråd med regelverk gjennom årlig egenrevisjon og ved ekstern-revisjon fra KSL-revisorer. Ekstern-revisjonen anses som 3.parts-revisjon i DVP. Mattilsynet og varemottager har tilgang til KSL-revisjonene.

Helse kalkun

1 Halthet og immobilitet

Denne indikatoren sier noe om ganglaget til kalkunen. Friske fugler med god beinholdelse er viktig for å legge til rette for aktivitet og god velferd. Når ganglaget undersøkes, må dyrenes alder og helsetilstand med i vurderingen. Noen sykdomstilstander kan være generaliserte og dermed påvirke dyrenes aktivitetsnivå og bevegelsesmønster. Eldre og tynge kalkuner forventes å ha et mindre lettbeint ganglag. Det er viktig å være klar over at ganglaget ikke sier noe om *hvorfor* fuglene går som de går. Hvis det er mange alvorlig halte dyr, bør dette følges opp med obduksjon og eventuelt prøvetaking for å finne ut hvorfor.

Denne indikatoren skal scores med 1 eller 3.

Er ganglaget jevnt over god?

1: Ja, tilfredsstillende Ingen alvorlig halte eller immobile kalkuner observert i flokken
3: Må utbedres Mer enn 0,04% alvorlig halte eller immobile kalkuner observert i flokken

Hvordan vurdere ganglag

Alvorlig halthet defineres som fugler som har åpenbare vansker med å gå, er tydelig halte, eller som ikke beveger seg i det hele tatt. Gå sakte gjennom hele huset. Mens du går, noterer du ned alle dyr som du ser som passer inn i definisjonen. Grensen mellom score 1 og 3 vil være mer eller mindre enn 4 dyr i en flokk på 10.000 kalkuner.

Tiltak

Veterinær må vise/forklare hvilke dyr som faller i denne kategorien. Dette bør helst gjøres underveis i HO-besøket. Alvorlig halte fugler skal avlives umiddelbart. Halthet og immobilitet kan ha mange årsaker, fra vekt, infeksjoner, utviklingsforstyrrelser, feilernæring til generalisert sykdom, for å nevne noen. Derfor, hvis over 0,04% av flokken er alvorlig halte må det obduseres dyr for å lete etter underliggende årsaker, enten på gård eller ved å sende inn kadaver til Veterinærinstituttet.

2 Sår

Det er ulike årsaker til at sår kan oppstå hos kalkun, blant annet haking fra andre kalkuner og skader fra innredning. Ved vurdering av sårskader, må størrelse/alvorlighet vurderes (hvor store de er, om sårene er nye eller gamle, om de er tørre eller viser tegn til å være betente og lignende). Sårene kan være en inngangsport for bakterier og føre til underhudsbetennelse. Dyr med dype/alvorlige sår skal avlives. Dyr med mindre alvorlige sår kan behandles og dyret settes i sykebinge med oppfølging. Ellers skal dyr med sår avlives.

Er dyra jevnt over frie for sår?

1: Ja, tilfredsstillende

Ingen eller svært få (<0,02%) dyr observert med alvorlige sår, inkludert nye og gamle

3: Må forbedres

Flere enn 0,02% dyr observert med alvorlige sår, inkludert nye og gamle

Hvordan vurdere sår:

Gå rolig igjennom flokken og noter ned alle dyr du observerer med alvorlige sår (Sår som går utover dyrevelferden, størrelse, dybde mm) Se figur 2 for eksempel på sår. Dersom det ikke er sykebinge med behandling/oppfølging telles alle dyr med sår man ser under gjennomgangen.

Aktuelle tiltak

- Kontroller dyretettheten
- Hvordan er lysmiljøet i huset? Er det for mye lys eller ujevn fordeling av lyset? Dette kan gi uro og stress.
- Øke antall trivselstiltak i huset
- Miljømessig forhold som kan gi aggressivitet (t.d. tilgang til fôr, fôrfeil)
- Innredninger (t.d. høyde på fôr- og vannrekkene)
- Sykebinge (se eget punkt). Hvis ikke sykebinge brukes må kalkuner med mindre alvorlige sår også avlives

3 Ant syke dyr funnet

Alt fjørfe er byttedyr. Dette innebærer at fuglene ofte ikke har tydelige smerte- eller sykdomsyttringer. Derfor vil en synlig klinisk syk kalkun, ofte være veldig syk. Alvorlig smittsomme sykdommer er sjeldne, men tilfeller av *E. coli*, koksidiøse, nekrotiserende enteritt og kråsbetennelse kan opptre i norske kalkunflokker. Misvekst faller også inn i kategorien «syke dyr» Syke enkelt dyr skal i hovedsak avlives, dersom ikke flokkbehandling eller enkeltbehandling i sykebinge er aktuelt.

Er dyra jevnt over friske?

1: Ja, tilfredsstillende

Ingen eller svært få (<0,05%) dyr observert som syke/misvekst

3: Må forbedres

Flere enn 0,05% dyr observert som syke/misvekst

Hvordan vurdere syke dyr:

Gå sakte gjennom hele huset, slik at du observere alle dyr. Mens du går, noterer du ned alle dyr som du ser som passer inn i definisjonen. Klinisk syke dyr defineres som fugler som fremstår som kronisk syke og/eller så syke at de burde vært avlivet. Symptomer kan være nedstemte, hengende vinger, har hode trukket ned eller strittende fjørdrakt.. Misvekst er definert som fugler som er halvparten av størrelsen til gjennomsnittet i resten av flokken. Figur 3 viser eksempel på syk kalkun og figur 4 viser eksempel på misvekst. Vær spesielt på vakt for fugler som ikke flytter seg når du går gjennom huset. Dette kan skyldes generalisert sykdom eller halthet. Grensen mellom score 1 og 3 vil være mer eller

mindre enn 5 dyr i en flokk på 10.000 kalkuner. Ved vurdering må du ta hensyn til helsesituasjonen i flokken, hvis det er pågående sykdomsutbrudd vil det naturlig følge at du finner flere syke fugler.

Aktuelle tiltak

Det kan være flere årsaker til at en eller flere dyr er syke. Syke dyr avlives og obduseres for å undersøke mulige årsaker. Dersom et større antall dyr er syke må man vurdere videre tiltak. Veteriær vurderer eventuell behandling eller videre diagnostikk. Mattilsynet kontaktes ved mistanke om Liste 1 sykdom.

- Obduksjon for å avdekke mulige årsaker vil være sentralt for å foreslå tiltak
- Ved mistanke om infeksjøs agens vil det være naturlig å ta prøver som sendes inn for diagnostikk
- Ved funn av mange kronisk syke dyr må du snakke med produsenten om hvor ofte han/hun går en runde i fjøset, hvordan dyrene vurderes og gi en opplæring i hvilke dyr som skal avlives straks de oppdages.

4 Antall døde dyr funnet

Døde dyr skal iflg holdforskriften fjernes minst to ganger daglig, og dødsårsak skal noteres ned. Gjennomsnittlig dødelighet i norsk kalkunproduksjon i 2022 var 5,5 % (og i 2023 var det 8,8%). I en normal flokk, uten et pågående sykdomsutbrudd, skal det ikke ligge mange døde fugler.

Er døde dyr fjernet fra flokken?

1: Ja, tilfredsstillende Ingen eller svært få (<0,02%) døde dyr observert.
3: Må forbedres Flere enn 0,02% døde dyr funnet.

Hvordan vurdere

Gå rolig igjennom flokken og noter ned alle døde dyr du ser. Vurder om dyret har vært dødt en stund, og dermed burde blitt oppdaget på forrige besøksrunde av røkter/produsent. Dersom mer enn 2 døde dyr blir observert i en flokk på 10.000, og disse ikke fremstår som nylig døde, settes score 3. Se figur 5 for eksempel på død kalkun som har ligget en stund.

Aktuelle tiltak

Det vil alltid være noen kalkuner som dør i flokken her dag, dette skal ikke bonden få avvik for. Men hvis du finner mer enn 2 døde kalkuner/10.000 dyr, som ikke fremstår nylig avdødd, tyder dette på at bonden ikke har et grundig nok blikk ved gjennomgang i flokken. Diskuter årsak og mulige tiltak med bonden. Hvorfor var det så mange døde? Var dyrene vanskelig å se? Mulige tiltak inkluderer:

- Økt fokus på rutiner under de daglige rundene i dyrerommet.
- Økt fokus på dødelighet: hvor mange dør hver dag? Er det forøket dødelighet bør dette undersøkes med obduksjon og eventuell videre prøvetaking.

5 Sykebinge

Dersom det finnes sykebinge i huset skal det foreligge skriftlige rutiner på hvordan denne skal brukes: Hvilke dyr som kan settes inn i sykebinge, hvilken oppfølging de skal ha og når dyr skal avlives eller settes tilbake i flokken.

Sykebingen skal inspiseres ved veterinærbesøket. Dyr som skulle vært avlivet regnes med under respektive kategori i punktene 1 – 3

Foreligger skriftlige rutiner på bruk av sykebinge og følges rutinene?

1: Ja, skriftlige rutiner for sykebinge finnes og rutinene følges
3: Må forbedres, feil eller mangler i rutiner eller bruk av sykebinge

6 Korrekt bedøving og avliving

Sjuka og skadde enkeltdyr skal ikke lide unødige og skal avlives fortløpende. Bedøving og avliving skal bare utføres av personer med nødvendig kompetanse. Fjørfe under 3 kg kan bedøves med kraftig slag mot hodet, for eksempel vha en fiskehammer, og kan avlives med manuelt nakketrekk. Over 3 kilo skal avlivingstrakt og boltepistol av riktig størrelse brukes. Mer om korrekt avliving kan du lese her ([link til brosjyre](#)). Holdforskriften §5 krever at alle som deltar i den daglige driften har nødvendig kompetanse.

Foregår bedøving og avliving i tråd med regelverk?

1: Ja, tilfredsstillende. Bedøving og avliving foregår i tråd med regelverket
3: Må forbedres, feil eller mangler i rutiner for bedøving og avliving

Hvordan vurdere

Dersom en eller flere syke dyr oppdages ved gjennomgang i flokken kan disse tas med til bonde, slik at bondens avlivingsrutiner fremvises. Dersom ingen dyr er syke kan bondens rutiner vises på en død kalkun fra fryseren, eventuelt beskriver bonden sine rutiner med ord. Dersom bonden feiler på ett eller flere trinn, inkludert manglende eller feil bedøving, feil i nakketrekk, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Korrekt bedøving og avliving er et kritisk punkt, både for dyras velferd samt for næringas omdømme. På dette punktet kan det ikke feiles. Aktuelle tiltak inkluderer:

- Beskrive årsak til feil: manglende/feil/gammel opplæring?
- Gjennomgang av korrekte rutiner med veterinær på besøket
- Ved neste avliving beskriver bonden hvordan avlivingen foregikk
- Bonden og avløsere kan trene på korrekt bedøving, inkludert hvor slaget skal treffe, samt trene på korrekt nakketrekk på døde høner ved utrangering

7 Kompetanse personell

Har alle som deltar i den daglige driften kunnskap om dyrevelferd og tiltak?

1: Ja, tilfredsstillende. Alle som deltar i den daglige driften har mottatt opplæring om dyrevelferd, og kan iverksette tiltak selv, eller har gode rutiner for å tilkalle hjelp ved behov
3: Må forbedres, en eller flere som deltar i den daglige driften mangler nødvendig opplæring i dyrevelferd, kan ikke iverksette tiltak selv, og rutiner for å tilkalle hjelp mangler

Hvordan vurdere

Spør bonden om hvor mange som deltar i den daglige driften. Hva slags opplæring har de fått med tanke på å kjenne igjen dårlig dyrevelferd og hvilke tiltak som skal settes inn, eksempelvis korrekt bedøving og avliving? Hovedregelen er alle som røkter flokken skal kunne avlive syke dyr umiddelbart. Dersom de ikke selv er opplært i avliving skal det foreligge gode rutiner for identifisering og håndtering av eksempelvis syke/skadde dyr og hvem som kan tilkalles for hjelp til korrekt avliving. Hjelpen skal kunne være tilgjengelig innen forsvarlig tid. Dersom en eller flere av dem som deltar i den daglige driften mangler kunnskap om god dyrevelferd, ikke kan iverksette tiltak selv, og det mangler rutiner for når det skal tilkalles hjelp og hvem som kan tilkalles, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Det at alle som deltar i den daglige driften kjenner igjen tegn på dårlig dyrevelferd og vet hvilke tiltak som må settes inn, herunder bedøving og avliving, er et kritisk punkt, både for dyras velferd samt for næringas omdømme. Aktuelle tiltak inkluderer:

- Alle som røkter flokken skal ha opplæring i korrekt bedøving og avliving
- Etablere rutiner, gjerne skriftlige, for hvilke dyr som skal avlives, og hvordan de skal avlives. Navn og telefonnummer til dem som kan tilkalles for rask hjelp må være kjent av alle som deltar i den daglige driften.
- Opplæring i å kjenne igjen god og dårlig dyrevelferd for arten og produksjonsformen

8 Oppdatert smittevernplan

I henhold til [dyrehelseforskriften](#) plikter alle som driver næringsrettede husdyrhold å ha smittevernplan. Smittevernplanen er et viktig verktøy for kontinuerlig å ha bevissthet om smittebeskyttelse og forbedringspotensial. Produsentene velger selv smittevernplanløsning.

- «Rutinene skal beskrives i en skriftlig smittevernplan. Den skal inneholde en plantegning over dyre- og persontrafikken, være tilpassa hvert enkelt dyrehold og omfatte hele driftsopplegget».
- «Den driftsansvarlige skal sikre at alle som arbeider på anlegget, kjenner og følger smittevernplanen. Den skal oppdateres årlig og legges fram når Mattilsynet ber om det.»

HT-Fjørfe tilbyr en egen smittevernplanmal med kartløsning. Denne skal oppfylle både kravene i forskriften og tilleggskravene i KSL-standardene. Den er tilgjengelig både via fagsystemet HelseFjørfe og VP Fjørfe. Utfylt plan har et trafikklyssystem med grønt for det som er bra, gult for forbedringspotensial og rødt for det som må gjøres noe med. Planen er tilgjengelig både for produsent og veterinær. SMS-varsel sendes automatisk til produsent én måned før fristen for oppdatering går ut.

Har produsenten på plass smittevernplan og er den oppdatert?

1: Ja, tilfredsstillende.

Planen er tilfredsstillende uten vesentlige mangler. Den er oppdatert. Alle som arbeider i dyreholdet er kjent med og følger planen.

3: Må forbedres

Planen mangler eller har vesentlige mangler og / eller den er ikke oppdatert. Alle som jobber i dyreholdet er ikke kjent eller følger oppdatert plan.

Hvordan vurdere

Utover regelverkskravene må en bruke et faglig skjønn. Vesentlige avvik kan være manglende smitteverntiltak eller hygienerutiner, som en finner kritiske mht. smittefare og dyrehelse. Lukkefrist kan settes både ut ifra vurdert alvorlighetsgrad og kostnaden for utbedring. Manglende plan eller manglende dokumentasjon på at de som arbeider i dyreholdet er kjent med og følger planen gis kort lukkefrist. Nødvendige, men ressurskrevende tiltak kan i samråd med produsent gis lengre lukkefrister, så lenge de ikke bryter med regelverket.

Aktuelle tiltak

- Etablere smittevernplan med kart
- Oppdatere planen
- Dokumentere at de som arbeider i dyreholdet er kjent med, har forstått og følger oppdatert smittevernplan.
- Dokumentasjon på utbedrete mangler i smittevern og / eller hygienerutiner.

8 Smitteslusens utforming og bruk

Med smittesluse menes et sted for skotøy- og klesskift, samt håndvask. Skillet kan med fordel være 30 – 40 cm høyt og mulig å sitte på. Det skal være helt tett mot gulv. Smitteskillene kan godt være flyttbare, men må da ha tette anslutningslister mot gulv.

Smitteslusen kan også være *tredelt* med en mellomsones (barfotsone) mellom uren og ren sone – se figur under. Tredelt smittesluse er gjeldende anbefalte standarden i nye hus. Ved vasken, som skal stå ved smittesillet, alternativt i mellomsonen, skal det være såpe- og desinfeksjonsdispensere, tørkepapir og avfallsbøtte. Utstyr som skal inn og ut av huset skal være rent og ikke settes direkte på gulvet. Husk også alle ytterdører og porter til dyrerommet - disse må være *tette* for fugl, smågnagere og småkryp, både når dyrerommet er gjort rent og når det er dyr i huset. Skal porter i husdyrrommet brukes, må gjennomtenkte hygienerutiner gjennomføres.

Hygienerutinene ved smitteskillene er vel så viktige. Ytterklær henges i uren sone. *Alle* som skal gjennom smitteslusene, også dyreeiere, må gjennomføre sko- og klesskift, samt vaske hendene med såpe – *hver gang*. Besetningens egen frakk eller kjeledress på ren side. Bør vaskes med en viss regelmessighet ved minimum 60°C. Håndvask skal også gjennomføres på vei ut. Gitt at hendene er synlig rene, så er hånddesinfeksjon et godt alternativ. Besøkende kan bruke engangssokker- og dresser, og da skal dressen tas på i ren sone.

①

PRINSIPPSKISSE AV TREDELT SMITTESLUSE

Er det på plass tilfredsstillende smittesluser?

1: Ja, tilfredsstillende

Smitteslusa er i eget rom eller er tydelig avgrenset med god plass for skotøy- og klesskift, samt håndvask med såpe- og desinfeksjonsmiddeldispensere, tørkepapir og avfallsbøtte. Smitteskillet/ne er tette mot gulv og sider. Smitteslusa er ryddig og grei å rengjøre. Få uvedkommende ting ved slusa. Hygienerutiner synes akseptable. De som røyker skifter alltid både skotøy og overtrekksklær ved inngang i besetningen. Besøkslogg er på plass og utfyllt. Adgangsskilt og smittesluseplakat er på plass. Ytterdører og porter til dyrerom er tilfredsstillende tette.

2: Bør forbedres

Smitteslusa er ikke i eget rom eller er ikke tydelig avgrenset. Det er enkelte fysiske mangler, knyttet til håndvask - se punkt 1. under «grønt» over. Det er smitteskille/r på plass, men de er ikke tette mot gulv og sider. Mangler i hygienerutiner og/eller ryddighet. Besøkslogg er ikke på plass eller er mangelfullt utfyllt. Vurder også andre mindre mangler som bør påpekes.

3: Må utbedres

Det mangler smitteskille/r tette mot gulv og sider mellom de ulike sonene i huset. Det er vesentlige mangler knyttet til håndvask – se punkt 1 under «grønt» over. Rotete og vanskelig å holde reint. Mange uvedkommende ting ved slusa. Adgangsskilt og / eller smittesluseplakat mangler. Utilfredsstillende hygienerutiner. Ytterdører og porter inn til dyrerommet er ikke tette.

Hvordan vurdere

Feltene over angir vurderingskriterier for hvorvidt smitteslusene er akseptable eller ikke. Smitteslusene er ikke bedre enn de hygienerutiner som følges, så vurder også disse opp imot kvaliteten på smitteslusene. Funksjonelle smittesluser legger til rette for gode hygienerutiner. Husk også å sjekke ytterdører og porter til dyrerommene! En del fjørfehus har smitteskille rett innenfor ytterdør, uten skillevegg til toaletter eller servicerom. Det er en uheldig løsning vi ønsker å arbeide oss vekk i fra. Her bør en i samråd med produsent søke å finne bedre løsninger.

Aktuelle tiltak

- Utbedre påpekte mangler i utforming eller bruk i tråd med beskrivelsene over
- Hvilke av tiltakene haster mest, og hvilke krever lenger tid, eksempelvis innstallering av håndvask eller større ombygginger
- Hvis smitteslusa ikke er separat, for eksempel med smitteskille rett innenfor ytterdør, diskuter mulige løsninger og tidshorisont med produsent

10 Vann og fôrforbruk

Daglig registrering og oppfølging vann- og fôrforbruk er sentrale parametere for bonden å følge med på, og dette skal registreres daglig. Uventede og brå endringer i disse parameterne kan indikere et begynnende problem med kvalitet på, eller tildeling av vann eller fôr, endring i dyrehelse eller atferd som kan kreve rask handling fra bonden.

Dokumenteres vann og fôrforbruk daglig?

1: Ja, tilfredsstillende. Dokumentasjon på plass
2: Bør forbedres. Ingen eller manglende dokumentasjon

Hvordan vurdere

Be bonden vise deg registreringene i produksjonskontroll (Elektronisk produksjonskontroll hvis dette tilbys av varemottagere).

Aktuelle tiltak

Moderne matproduksjon krever dokumentasjon, og det er et krav om å registrere dyras vann- og fôrinntak underveis i innsettet. Dersom bonden har manglende dokumentasjon, er følgende tiltak aktuelle:

- Ved manglende registreringer, hva er årsaken til det?
- Finnes vannmåler, hvordan følger bonden med på vannforbruket?
- Fôropptak, finnes fôrvekt, eller beregnes fôrforbruk ut fra kg kjøpt fordelt på antall dyr?
- Har produsenten dyrevekt, bonden beskrive hvordan fôrplan og innkjøp beregnes?

11 Dødelighet

Døde dyr skal iflg holdforskriften og forskrift om velferd for produksjonsdyr fjernes minst to ganger daglig, og dødsårsak skal noteres ned i daglisten.

Dokumenteres dødelighet daglig?

1: Ja, tilfredsstillende. Dokumentasjon på plass jmf §5 Forskrift velferd produksjonsdyr
2: Bør forbedres. Dokumentasjon finnes, men dødelighet føres sporadisk og det skilles ikke konsekvent mellom antall avlivet og selvdøde
3: Må forbedres. Ingen eller svært mangelfull dokumentasjon

Hvordan vurdere

Be bonden vise deg registreringene i elektronisk produksjonskontroll. Føres dødeligheten jevnlig? Dør det jevnlig dyr eller har det vært dødelighetstopper? Hvordan er dødeligheten sammenlignet med tidligere innsett og gjennomsnitt i for hybridene i Norge?

Aktuelle tiltak

Moderne matproduksjon krever dokumentasjon, og det er et krav om å registrere dødelighet underveis i innsettet. Dersom bonden har manglende dokumentasjon, er følgende tiltak aktuelle:

- Ved manglende registreringer av dødelighet, hva er årsaken til det?
- Føres dødsårsaker? Ved manglende, hva er årsaken til det?
- Forhøyet dødelighet sammenlignet med tidligere innsett eller norsk gjennomsnitt, årsak?

12 Avlivet

Andel avlivet av døde dyr, samt avlivingsårsak skal iflg holdforskriften og KSL noteres ned etter hvert tilsyn. En høy andel avlivet er positivt, da det indikerer en våken bonde med aktivt management.

Dokumenteres antall avlivede dyr daglig?

1: Ja, tilfredsstillende. Dokumentasjon på plass jmf §6 Forskrift velferd produksjonsdyr
2: Bør forbedres. Dokumentasjon finnes, men antall og årsak til avliving føres sporadisk
3: Må forbedres. Ingen eller svært mangelfull dokumentasjon

Hvordan vurdere

Be bonden vise deg registreringene i (elektronisk) produksjonskontroll. Føres antall avlivet jevnlig? Føres avlivingsårsaker? Ved manglende, hva er årsaken til det?

Aktuelle tiltak

Moderne matproduksjon krever dokumentasjon, og det er et krav om å registrere nødvendig produksjonsdata underveis i innsettet. Aktuelle tiltak ved score 3 inkluderer:

- Ved manglende registreringer, hva er årsaken til det?
- Føres avlivingsårsaker? Ved manglende, hva er årsaken til det?

Atferd kalkun

13 Miljøberikelse

Bruk av miljøberikelse er et varemottagerkrav. Bruk av miljøberikelse er positivt for å sysselsette dyra, det legger til rette for naturlig atferd, det holder dyra positivt opptatt og kan styrke dyr-menneske forholdet ved at dyra forbinder bonden med positiv forventning.

Benytter produsenten miljøberikelse i tråd med varemottagerkrav?

1: Ja, tilfredsstillende. Miljøberikelse i tråd med varemottagerkrav er i bruk.
2: Bør forbedres. Manglende miljøberikelse i henhold til varemottakers krav

Hvordan vurdere

Ved gjennomgang i flokken noteres hvilke miljøberikelser som er i bruk i flokken, samt antall berikelser av hver type. Sammenhold dette med varemottagerkravene, som bonden må beskrive eller se på oversikt fra varemottager. Dersom en eller flere av de påkrevde berikelsene ikke er i bruk, settes score 2.

Aktuelle tiltak

Dersom manglende bruk av miljøberikelser oppdages må følgende kartlegges:

- hvorfor er berikelsene ikke er i bruk som avtalt? Skyldes det leveringsproblemer eller at de ikke er satt inn?

14 Vann- og fôrlinjer etter størrelsen på dyrene

Vann- og fôrlinjene må justeres etter høyden på dyrene slik at de hele tiden har mat og drikke i riktig tilpasset høyde. Fugler har en spalte i ganetaket. Denne spalten gjør at fuglene ikke kan skape vakuum i munnen og dermed kan de ikke svelge. Ved bruk av nippelrekke er det derfor ekstra viktig at vinkelen

mellom drikkenippel og kalkunens hode er korrekt, slik at vannet kan renne ned i halsen. Ved bruk av drikkeskåler skal kalkunene lett kunne se vannoverflaten i skåla.

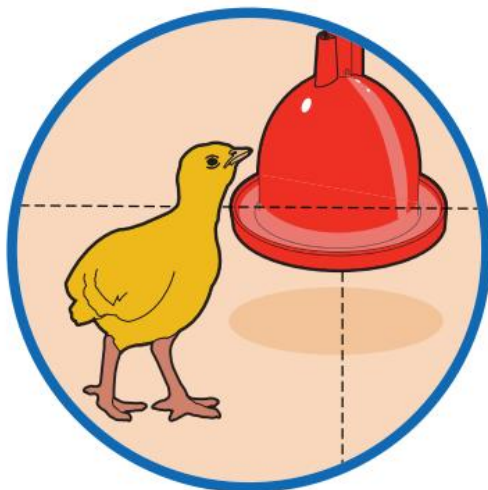
Justeres vann- og fôrlinjene etter størrelsen på dyrene?

1: Ja, tilfredsstillende. Vann- og fôrlinjene justeres kontinuerlig etter høyden på fuglene.

2: Bør forbedres. Vann- og fôrlinjene justeres ikke kontinuerlig og er for lave/høye til å gi riktig drikketilgang for fuglene.

Hvordan vurdere

Ved bruk av bell-drinkers: Ha 1 bell-drinker pr 80-100 dyr (se figur under). Ved andre drikkevannsystemer se produsentens anbefalinger. For Bell drinkers ha en minimum vanndybde på 2-2,5 cm avhengig av utforming, drikkeaktivitet, romtemperatur og strøkkvalitet. Generelt: Kalkunen skal akkurat kunne se vannspeilet i drikkekarene. Ved bruk av bell-drinkers skal høyden på skålens leppe/kant være i høyde med dyrenes rygg. Drikkevannskål skal rengjøres daglig.

Vannskålene skal være i en høyde hvor dyrene ser vannspeilet. Her et eksempel med bell-drinkers. Samme prinsipp med andre systemer, men se alltid drikkevannsystemleverandørens anbefalinger.

Aktuelle tiltak

Dersom drikkevinkelen er feil må du kartlegge hvorfor. Mangler bonden kunnskap om korrekt innstilling eller er det andre årsaker? For eksempel feil i heisemekanismen eller andre faktorer som spiller inn? På grunn av de potensielt store dyrevelferds konsekvensene er dette et punkt det er viktig å ha på plass.

Fysisk miljø kalkun

15 CO2

God luftkvalitet er en av de grunnleggende faktorene for god dyrehelse, god produksjon samt for bondens egen helse. Holdforskriften § 10 krever at konsentrasjonen av CO2 ikke skal overstige 3000

ppm på noe tidspunkt. Generelt er ikke høye CO₂-verdier et utbredt problem, men verdiene skal likevel måles og dokumenteres.

Er nivået av CO₂ innenfor maks grenser (3000 ppm)?

1: Ja, tilfredsstillende. Konsentrasjonen er under 3000 ppm.

3: Må utbedres. Konsentrasjonen er over 3000 ppm.

Hvordan vurdere

Mål CO₂-verdien med en CO₂-måler ved gjennomgang i huset, i dyrehøyde ulike steder, for eksempel midt i dyrerommet og nær en vegg. Noter den høyeste målingen. Ved nivå over 3000 ppm, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Dersom CO₂ konsentrasjonen er over 3000 ppm, kan følgende tiltak være aktuelle:

- Innstillinger på ventilasjonsanlegg – hva styrer bonden etter?
- Har bonden egen CO₂-måler tilknyttet ventilasjonsanlegget, og stemmer målingene overens? Det kan være behov for å kalibrere måleren i husdyrrommet

16 Ammoniakk - NH₃

Holdforskriften § 10 krever at konsentrasjonen av NH₃ ikke skal overstige 20 ppm på noe tidspunkt. Konsentrasjoner over 20 ppm kan irritere dyras øyne, slimhinner og luftveier, og er negativt for dyras velferd, samt for bondens egen helse. Høye nivåer av NH₃ er en kjent utfordring, spesielt på kalde dager vinterstid. NH₃-målere er relativt dyre i innkjøp og krever årlig kalibrering. Dersom du har få DVP-besøk og ikke ønsker å gå til innkjøp av måler, kan du låne NH₃-måler av Animalia eller andre fjørfeveterinærer i området eller om dere kan lage en avtale slik at de måler for deg.

Er nivået av NH₃ innenfor maks grenser (20 ppm)?

1: Ja, tilfredsstillende. Konsentrasjoner under 20 ppm.

3: Må utbedres. Konsentrasjonen er over 20 ppm.

Hvordan vurdere

Mål NH₃-verdien med en NH₃-måler ved gjennomgang i huset, i dyrehøyde på ulike steder, for eksempel midt i dyrerommet og nær en vegg. Legg den høyeste målingen til grunn. Ved nivå over 20 ppm, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Ventilasjonsystemer og strøkvalitet må styres slik at uheldige konsentrasjoner av NH₃ ikke oppstår. Dersom NH₃ konsentrasjonen er over 20 ppm, kan følgende tiltak være aktuelle:

- Økt ventilasjon, husk økt tilførsel av varmekilde dersom økt luftskifte resulterer i for lav temperatur. Temperaturen må sees i sammenheng med dyras alder.
- Ammoniakk stammer fra dyras avføring og fra strøet, så vurder kvaliteten på strøet opp mot NH₃-nivåene. Se eget punkt om strøkvalitet under.

17 Støv

Høye nivåer av støv er negativt for dyras helse; det irriterer slimhinner og kan i tillegg kan være med på å spre sykdommer. Det er derfor ønskelig å holde nivået av støv på et minimum. Dersom strøet er tørt og godt vil det følgelig støve på grunn av fuglenes aktivitetsnivå, spesielt strøbadingsatferd. Støv kan også komme fra føret. Lav luftfuktighet kan øke støvnivået i huset. Tilsvarende så kan type strø bonden bruker påvirke støvnivået.

Er nivået av støv jevnt over tilfredsstillende?

1: Ja, tilfredsstillende. Jevnt over lite eller en del støv i lufta og på innredning og vegger.

2: Bør forbedres. Svært mye støv i lufta og tykt lag med støv på innredningen.

Hvordan vurdere

Ved gjennomgang i huset vurderes nivået av støv i husdyrrommet. Dette vil være en noe subjektiv vurdering, og nivået av støv i lufta kan sees i sammenheng med mengde støv på innredning. Høyt støvnivå kan være kortvarig. Men kronisk høyt støvnivå vil gjerne medføre tykt lag av støv på innredning. Dersom det observeres svært mye støv i lufta og et tykt lag med støv på innredning, settes score 2.

Aktuelle tiltak

Ventilasjonssystemer må styres slik at uheldige konsentrasjoner støv ikke oppstår. Ved mye støv kan følgende tiltak være aktuelle:

- Årsaker til høyt støvnivå: er flokken unormalt aktive eller fryktsomme og dermed skaper mye støv?
- Ventilasjon: økt luftskifte kan redusere støvmengden
- Befuktningssystem bidrar til å fange støvet og redusere mengden støv
- Hvordan er rengjøringsrutinene mellom innsett?

18 Strøkvalitet

God strøkvalitet er viktig for dyras komfort, for tråputehelse, for fjørdraktas renhet, for å suge opp fuktighet og for å tilfredsstille dyras hakke-, skrape- og strøbadingsbehov. Et bløtt strø kan også gi utfordringer i plukkeprosessen. Holdforskriften § 17 a krever at alt fjørfe skal ha tilgang på strø av løst materiale. Strøkvaliteten hos kalkun kan påvirkes av mange faktorer som ventilasjon, utetemperatur, kulderas, gulvvarme, tarmhelse med mer. Tilførsel av nytt strø underveis i innsettet er nødvendig for å holde strøet på en god nok kvalitet for kalkuner.

Er strøkvaliteten jevnt over tilfredsstillende?

1: Ja, tilfredsstillende. Strøet er fuktig eller hardt på 10 % av arealet eller mindre

2: Bør forbedres. Strøet er fuktig eller hardt på mer enn 30 % av arealet

3: Må utbedres. Strøet er fuktig eller hardt på mer enn 50 % av arealet

Hvordan vurdere

Ved gjennomgang i huset vurderes strøkvaliteten over hele strøarealet. Tørt og løst strø lar seg enkelt bevege med foten, og når det klemmes sammen til en ball i hånda vil ballen løse seg opp. Fuktig eller hardt strø vil derimot være vanskelig å bevege på med foten, og når det

klemmes til en ball i hånda vil ballen holde seg samlet. Det er ikke uvanlig at strøet blir hardt rundt populære områder som en miljøberikelse eller vannrekkene, men det skal ikke gjelde større deler av strøarealet. Dersom strøet er fuktig eller hardt på over 50 % av strøarealet i huset, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Dersom strøet er fuktig eller hardt kan følgende tiltak foreslås:

- Fokus på ventilasjon og fuktighet i huset
- Hvordan er avføring og tarmhelse?
- Etterstrø mer og oftere.
- Ved tykt lag av fuktig eller hardt strø må det vurderes å bytte ut eksisterende strøbed med nytt lag av strø

19 Lysintensitet ulike steder i rommet

Riktig lyskvalitet er viktig for dyras atferd, trivsel og produksjon. Holdforskriften § 12 sier at fjørferom skal ha tilstrekkelig belysning slik at dyra kan utføre normale aktiviteter og se hverandre tydelig. Lysintensiteten er den enkleste lys-parameteren å måle, og denne brukes både i forskrift og i DVP-besøk hos fjørfe. Økt lysintensitet øker gjerne dyras aktivitetsnivå, og kan kun unntaksvis reduseres til et minimum, eksempelvis ved utbrudd av alvorlig haking eller høy fryktsomhet. Lysintensitet måles enkelt med en luxmåler, som kan kjøpes i de fleste jernvarer, Biltema etc.

Er lysintensiteten tilfredsstillende?

1: Ja, tilfredsstillende. Minst 10 lux på minst ett sted.

2: Bør forbedres. Mindre enn 10 lux på alle tre steder.

Hvordan vurdere

Ved gjennomgang i huset vurderes lysintensiteten ved dyrehøyde, rundt 60 cm over strøet, på minst tre ulike steder i huset. Det er forventet en lavere lysintensitet mellom to lyskilder enn direkte under en lyskilde. Direkte under lyskilden, i dyrehøyde, bør intensiteten være minst 10 lux. Målingen må gjøres i en periode med fullt lys, ikke i forbindelse med overgang mellom lys/mørke-tid. Lyset skal være jevnt over hele huset, justeres etter dyrenes aktivitet. Bruk lys med korrekt lysspektrum (> 4000K) og ødelagte lyskilder må alltid erstattes med engang.

Aktuelle tiltak

Dersom lysintensiteten er lavere enn 10 lux kan følgende tiltak være aktuelle:

- Justere lysstyrken
- Er lyset jevnt fordelt i rommet? Er noen lyskilder ødelagt eller slått av?
- Hvorfor er lysintensiteten lav? Er det utfordringer med hakkeatderd? Veterinær kan anbefale redusert lysintensitet.